

Andrew Stephen Damick

DOMNUL DUHURILOR

*Lumea nevăzută
și războiul duhovnicesc
împotriva falșilor dumnezei*

Traducere și note de
DRAGOȘ DÂSCĂ

DOXOLOGIA
Iași, 2025

Cuprins

Cuvânt înainte (pr. dr. Stephen De Young)	11
Prefață	15
Introducere	
<i>Creștinul și balaurul</i>	21

Capitolul I

Domnul oștirilor: Dumnezeu și dumnezeii	29
Monoteism și politeism	31
Ce înseamnă cuvântul „dumnezeu”?	34
Înțelesul cuvântului „dumnezeu” în Biblie	36
Care este deosebirea dintre Dumnezeu și dumnezei?	40

Capitolul al II-lea

Îngeri și demoni	47
Cine sunt îngerii?	49
Îngeri în viața lui Hristos	52
Cetele îngerilor	53
Îngeri și Liturghia	61
Ce sunt îngerii?	63
Cine sunt demonii?	72
Care este lucrarea demonilor?	75
De ce Dumnezeu le îngăduie demonilor să facă rău oamenilor?	77
Care este sfârșitul hărăzit demonilor?	79

Capitolul al III-lea

Monștrii biblici	81
Leviatan	82
Behemot	89

Lilith	92
De ce există dragonii / balaurii?	98

Capitolul al IV-lea

Cosmologia și geografia sacră	101
Cerurile	103
Pământul de mijloc	108
Lumea subpământeană	112
Perspectiva omului contemporan și Muntele lui Dumnezeu	117

Capitolul al V-lea

Cetatea omului și Cetatea lui Dumnezeu	123
Eden	124
Nașterea civilizației	129
Babel	134
Babilon	138
Cetatea lui Dumnezeu	140

Capitolul al VI-lea

Închinarea la Dumnezeu	143
Casa lui Dumnezeu	146
Care este rostul închinării?	149
Cum se săvârșește închinarea?	151
Care sunt urmările închinării?	154
Euharistia	156

Capitolul al VII-lea

Războiul împotriva dumnezeilor	159
Mit și mitologie	160
Propaganda în favoarea demonilor	162
Albinele Sfântului Vasile	164
Baal	169
Marduk	172

Așera	174
Alți idoli din Israel și din teritoriile învecinate	176
Războiul duhovnicesc	177

Capitolul al VIII-lea

Alungarea dumnezeilor	181
Zeus și Noul Testament	185
Apologetică în Areopag	188
Uciderea balaurului	192
Integrarea păgânismului în creștinism	199

Capitolul al IX-lea

Fiii lui Dumnezeu	201
Nefilimii	202
Ce sunt uriașii?	204
Originea uriașilor	205
Oamenii demonizați	214
<i>Veți fi ca dumnezeii</i>	217
<i>Veți fi ca îngerii</i>	218
Terminologia angelică folosită cu referire la oameni	221
Sarcini specifice îngerilor încredințate oamenilor	222
Tronuri îngerești pregătite pentru oameni	224
Îndumnezeirea (<i>theosis</i>) înseamnă a deveni fii ai lui Dumnezeu	228
Concluzie	233
Biruirea iadului	237
Indice de referințe scripturistice	251
Indice general	259
Despre autor	269

Capitolul I

DOMNUL OȘTIRILOR: DUMNEZEU ȘI DUMNEZEII

*Doamne [Iahve]¹, cine este asemenea Ție între dumnezei?
Cine este asemenea Ție preaslăvit în sfințenie, minunat
întru slavă și făcător de minuni?*

IEȘIREA 15, 11

Nu sunt dumnezei cei care nu fac ceea ce este drept.

EURIPIDE²

O campanie apologetică anticreștină inițiată de atei avea ca vârf de lance următorul aforism: „Părerea mea este că amândoi suntem atei, însă eu am cu un zeu mai puțin decât tine. Când vei înțelege de ce tu îi respingi pe toți ceilalți zei, vei înțelege de ce eu îl resping pe al tău.” Această afirmație a fost rostită pentru prima dată într-o dezbatere din anii 1990 pe Usenet, o rețea de socializare timpurie, între ateul Stephen

¹ *Iahve* [Yahweh] este numele ebraic al lui Dumnezeu folosit în Vechiul Testament, provenind de la verbul „a fi”. Este adesea tradus în Biblie prin „Domnul”, iar, în textele liturgice ortodoxe (fundamentate pe traducerea greacă a Vechiului Testament), prin „Cel care există” sau „Cel care este”. Forma *Iahve* are un sens cauzal, adică „Cel care face ca lucrurile să fie”, Creatorul. Forma la persoana întâi *Ahyeh* („Eu sunt”) este modul în care Dumnezeu Se dezvăluie lui Moise (Ieș. 3, 14). Unii creștini, urmând tradiția evreiască rabinică ulterioară, nu scriu sau pronunță cuvântul *Iahve*, dar Scripturile și tradiția creștină timpurie nu interzic aceasta.

² Euripide, *Bellerophon*, citat de Sfântul Iustin Martirul (în *Despre stăpânirea cea una a lui Dumnezeu*, cap. 5, în *Ante-Nicene Fathers*, trad. și ed. Alexander Roberts, James Donaldson și A. Cleveland Coxe, vol. 1 (Peabody, MA: Hendrickson Publishers, 1999), 292.

Întâlnim diverse liste cu numele celor șapte arhangheli. Toate au în comun numele primilor trei – Mihail, Gavriil și Rafail –, deoarece Scripturile îi menționează pe aceștia trei expres. Ceilalți patru, așa cum se găsesc în diverse surse, sunt: Uriil, Selafiil (sau Salatiel), Iegudiil (sau Iehudiel)) și Varahiil. Nume din alte tradiții pentru cei șapte arhangheli: Suriel, Camael, Jofiel, Zadkiel, Raguel, Sariel, Fanuel, Sachiell, Saratiel și Ananiel. Uneori este menționat un al optulea, Ierahmeel sau Ieremiel.

Îngerii și Liturgia

Înainte de a reveni la întrebarea „Ce sunt îngerii?”, ar trebui să aprofundăm un alt loc în care îi întâlnim – Liturgia. Neîndoielnic, cea mai importantă slujbă pentru creștinii ortodocși este Sfânta Liturghie, iar în textul ei identificăm multe referiri la îngeri. Vom analiza trei astfel de menționări de la începutul slujbei. Prima referire liturgică la îngeri se găsește în rugăciunea rostită de preot înainte de Intrarea Mică: „Stăpâne, Doamne Dumnezeu nostru, Cel ce ai așezat în ceruri cetele și oștile îngerilor și ale arhanghelilor spre slujba slavei Tale, fă ca, împreună cu intrarea noastră, să fie și intrarea sfinților îngeri, care slujesc împreună cu noi și împreună slăvesc bunătatea Ta”¹³. Conform tradiției, după rostirea acestei rugăciuni, îngerii însoțesc clerul când acesta iese din altar purtând Evanghelia. După cum am văzut, această asociere a îngerilor cu locul sfânt în care se află altarul este inspirată de învățătura tradiției că îngerii slujesc în prezența lui Dumnezeu. Imediat după Intrarea Mică, preotul rostește Rugăciunea Trisaghionului:

Dumnezeule cel Sfânt, Care întru sfinți Te odihnești, Cel ce, cu glas întreit-sfânt, ești laudat de serafimi și slăvit de heruvimi și de toată puterea cerească închinat [...] Însuși Stăpâne, primește și

¹³ Citatele din textul slujbei dumnezeieștii Liturghii sunt din *The Liturgikon: The Book of Divine Services for the Priest and Deacon*, ed. a IV-a (Bolivar, PA: The Antiochian Orthodox Christian Archdiocese of America, 2021). [Pentru traducere, am folosit ediția *Liturghierului* din 2000; n.tr.]

Capitolul al III-lea

MONȘTRII BIBLICI

Poți tu să prinzi Leviatanul cu undița, ori să-i legi limba cu o sfoară?

Vei putea tu să-i vâri în nas o trestie sau să-i găurești falca cu cârligul? Îți va face el multe rugăminți și îți va spune el lucruri dragălașe? Ori va face cu tine legământ și-l vei lua la tine rob pe toată viața? Te vei juca tu cu el, cum te joci cu o pasăre, sau îl vei lega tu ca să-ți înveselești fetele? Pescarii întovărășiți vor putea să-l scoată de vânzare și negustorii să-l vândă cu bucata? Vei putea tu să-i găurești pielea cu săgeți și capul cu cârligul pescăresc?

IOV 41, 1-7

Inima este un vas mic și, cu toate acestea, cuprinde multe lucruri: în ea sunt balauri, lei, fiare veninoase, drumuri rele și gloduroase și toate comorile răutății, dar tot în ea se află Dumnezeu, îngerii, viața, împărăția, lumina, apostolii, comorile harului și toate celelalte.

SF. MACARIE CEL MARE¹

La începutul acestei cărți am spus că în Biblie sunt menționați dragonii sau balaurii. Întâlnim dragoni și în alte texte creștine timpurii. Înainte de a discuta motivul existenței acestor creaturi, să aruncăm o privire asupra câtorva referințe și povestiri despre dragoni, precum și asupra altor monștri

¹ Saint Makarios the Great, *The Fifty Spiritual Homilies* 43, 7, trad. A.J. Mason (Florence, AZ: SAGOM Press, 2020), 335. [În română: Sfântul Macarie Egipteanul, *Omilia XVIII*, 7, trad. pr. Constantin Cornițescu, în *Cele cincizeci de omilii duhovnicești* (București: EIBMBOR, PSB 34, 1992), 259; n.tr.]

despre care citim în Scripturi. De vreme ce acești monștri au un caracter demonic, nu trebuie să ne pierdem timpul întrebându-ne *ce* sunt ei. Oricum, mai interesantă este întrebarea *cine* sunt ei, adică: ce reprezintă aceștia în relatările scripturistice?

Leviatan

Cel mai mare dintre toți dragonii sau balaurii din tradiția creștină este un șarpe marin imens, primordial, pe care Scriptura îl numește *Leviatan* (Iov 3, 8; 41, 1; Ps. 73, 14-15; 104, 26; Is. 27, 1) și, de asemenea, *Rahab* sau *Rahav* (Iov 9, 13; 26, 12; Ps. 88, 11 [TM]; Is. 30, 7; 51, 9). Această creatură nu trebuie confundată cu femeia Rahab din Ierihon, menționată în Cartea lui Iosua, deși are același nume). La Facerea 3 întâlnim prima asociere scripturistică a imaginii șarpelui cu o forță demonică, în episodul în care făptura reptiliană îi ispitește pe primii oameni să păcătuiască. De acolo, imaginea se amplifică și crește considerabil în dimensiuni până când ajungem la Leviatan, un imens dragon marin asociat cu forțele primordiale ale haosului.

După cum vom discuta în capitolul următor, conform tradițiilor, marea este o imagine a haosului și morții. Chiar și în epoca noastră mai avansată din punct de vedere tehnologic, furia mării este imposibil de stăpânit de către oameni. Astfel, în timp ce modernitatea noastră tinde să privească puterea mării ca fiind irațională, fără niciun fel de voință motrice, oamenii premoderni considerau că este mișcată de forțe spirituale nevăzute – precum restul creației. Mai ales din cauza faptului că forța mării era nimicitoare, oamenii aveau tendința de a se raporta la duhul care o anima ca fiind mai degrabă demonic decât binevoitor. Astfel, tradiția Bibliei și multe alte religii antice considerau că mările sunt tulburate de bătaia din coadă a unui mare dragon subacvatic.

Biblicul balaur al mărilor nu era de obicei descris precum dragonii pe care îi vedem în filmele și romanele fantastice din zilele noastre, cu patru picioare și aripi mari, cu o formă a corpului asemănătoare cu cea a animalelor terestre patrupede.

Dar ce înseamnă că, la sfârșitul lumii, Dumnezeu îi va da pe Leviatan și pe Behemot ca hrană Bisericii? Pe de o parte, este vorba despre o răsturnare a situației din lumea de acum, unde demonii îi devorează pe oameni. Apostolul Petru spune că diavolul „umblă, răcnind ca un leu, căutând pe cine să înghită” (I Pt. 5, 8). Așadar, înțelesul este mult mai profund.

Sfârșitul vremurilor se referă la faptul că Dumnezeu restabilește dreptatea – ordinea și răsplata – într-o lume haotică și opresivă. Aceste puteri ale nimicirii și tiraniei au făcut parte din experiența omenească de-a lungul tuturor veacurilor. Însă Dumnezeu nu a creat lucruri care să fie dăunătoare în sine omenirii. Dimpotrivă, această creație trebuia să fie hrănitore și benefică pentru noi. Prin urmare, atunci când Scripturile și alte texte tradiționale îi descriu pe Leviatan și pe Behemot ca fiind înfrânți și preschimbați în hrană, aceasta este un indiciu că creația este readusă la starea sa corespunzătoare, la starea sa edenică. În Eden, toate lucrurile erau spre folosul lui Adam și al Evei, iar la sfârșitul timpului, Dumnezeu va așeza din nou omenirea într-o stare paradisiacă. Ceea ce odinioară a fost folosit pentru săvârșirea răului, va fi preschimbat în bine.

Lilith

Vom vorbi, în continuare, despre un alt monstru biblic care nu are legătură directă cu fiarele amintite anterior. Însă, de vreme ce această creatură este atât de binecunoscută și chiar menționată în Biblie, ni s-a părut binevenit să o includem. De asemenea, respectiva ființă demonică este un reprezentant, un înlocuitor paradigmatic al demonilor de o importanță mai mică. Acest demon este numit Lilith.

Cei care ați auzit despre Lilith știți că se spune că ea a fost prima soție a lui Adam. Desigur, puteți căuta în întreaga Biblie și nu veți găsi nicio referire la legenda că Adam ar fi avut o altă soție în afară de Eva; neîndoielnic, Lilith nu este menționată în Facerea. Cei care citesc Scripturile într-o hermeneutică a

Pentru oameni, adâncurile mării sunt atât mortale, cât și misterioase și interzise. În general vorbind, nu se poate ajunge la ele. Acest caracter inaccesibil este probabil unul dintre motivele pentru care Biblia se referă atât de des la cer și pământ împreună – de sute de ori –, dar nu le asociază cu lumea subpământeană, chiar dacă acel loc al morții face și el parte din cosmologia biblică. Pentru omenire, cerurile și pământul sunt o binecuvântare, dar lumea subpământeană este un loc detestabil și de rău augur.

De asemenea, Scripturile asociază cerurile și pământul cu țărâmul lui Dumnezeu, Care nu numai că este prezent în ceruri și pe pământ, dar este și Domnul lor (de exemplu, Fc. 14, 19. 22; 24, 3 etc.). Și, deși nu se poate spune că există vreun loc în care Dumnezeu nu este prezent, El fiind de față, într-un anumit sens, chiar și în cele de jos (Ps. 138, 7-8), așa cum am văzut în cazul lui Iona, lumea subpământeană reflectă însă sentimentul separării de Dumnezeu. Mai mult, lumea subpământeană nu este descrisă ca fiind un loc în care domnește Dumnezeu, chiar dacă El este atotstăpânitor. El nu este Dumnezeul morților (Mt. 22, 32; Mc. 12, 27).

Putem vorbi despre un dumnezeu al morților? În Scriptură, cel care are puterea morții este diavolul (Evr. 2, 14). Dumnezeu i-a dat această putere atunci când i-a luat toate celelalte puteri la Facerea 3, 14, unde îl osândește pe șarpe (serafimul căzut care este diavolul) să mănânce țărână. Ce legătură există între țărână și moarte? Adam însuși este plămădit din țărână (Fc. 2, 7) și, fiind făcut din pământ, când moare, este condamnat să se întoarcă în țărână (Fc. 3, 19). Șarpele care mănâncă pământ este astfel o imagine a înghițirii morții. Din acest motiv, în iconografia creștină întâlnim scena numită „Gura Iadului”, care reprezintă o figură gigantică de șarpe înghițind trupurile celor adormiți. În multe locuri Scriptura spune că Șeolul înfometat (Is. 5, 14) „înghite” morții, pământul deschizându-se pentru a-i primi (de exemplu, Num. 16, 30-33; Prov. 1, 12).

Această imagine a Șeolului vorace nu este doar o personificare poetică. Șeolul nu este doar locul morților, ci, probabil, și zeul morților în religia semitică, inclusiv în păgânismul semitic. Este posibil ca termenul *Șeol* să fie derivat din numele akkadian *Shuwala*, o zeiță a morții în tradiția hurriană. Indiferent dacă originea lingvistică este adevărată sau nu, este clar că, pentru a desemna zeul principal al morții, multe tradiții religioase antice folosesc un nume identic cu cel al lumii subpământene în care domnește această zeităte. Șeolul cel veșnic flămând este asociat și cu demonul Abaddon (Iov 26, 6; Prov. 15, 11; 27, 20), un demon al pustirii și, totodată, este numele locului pustit.

În păgânismul grec, zeul Hades stăpânește Hadesul. Zeița nordică Hel (sau Hela) stăpânește tărâmul infernal *Hel*. Zeul finlandez Tuoni cârmuiește Tuonela. Alte tradiții păgâne leagă indisolubil sufletele celor morți de zeul morții, cum vedem în cazul zeului baltic Velnias (sau Veles), care domnește peste *vēlēs* (suflete). În mitologia chineză, zeii judecători Yánwáng guvernează Dìyù, lumea subterană a morților, judecând sufletele care intră acolo. A fi mort înseamnă a te afla sub puterea zeului morții. Numeroase nume de divinități păgâne ale morții sunt totodată și cuvintele care desemnează moartea, cum ar fi Mot (Canaan), Mors (Roma) sau Thanatos/Thanos (Grecia). Apocalipsa 9, 11 vorbește explicit despre stăpânirea unui zeu demonic al morții asupra abisului morții: „Și au ca împărat al lor pe îngerul adâncului, al cărui nume, în evreiește, este Abaddon, iar în elinește are numele Apollion.”

În partea cea mai adâncă a lumii subpământene se află un loc numit în greacă Τάρταρος, unde sunt închiși cei mai răi demoni. Sfântul Petru amintește de îngerii care au păcătuit înainte de potopul lui Noe și care au fost aruncați în Tartar (II Pt. 2, 4-5), o relatare oarecum paralelă cu cea păgână greacă despre Titani, care au fost similar întemnițați în adâncurile cele mai de jos ale Hadesului.

Lumea subpământeană pare a fi o realitate înfricoșătoare, nu numai pentru că este adesea descrisă ca fiind un loc de chin, ci mai ales fiindcă este înțeleasă ca un tărâm al uitării. Pentru multe religii antice, sufletele celor morți pâlesc și dispar treptat

în neant, pe măsură ce sunt uitate cu totul de cei aflați în viață, dând naștere practicii păgâne de a „hrăni” mormintele eroilor cu sângele unor jertfe, pentru a-i ajuta să continue să trăiască și, în anumite condiții, să comunice cu cei vii (o practică ce apare în *Odiseea* lui Homer).

Această idee că moartea înseamnă uitare a dat naștere, de asemenea, practicii creștine de a ne ruga, de a face „veșnica pomenire” pentru morții noștri creștini. „Pomenirea” pentru care ne rugăm nu reprezintă actul de aducere-aminte pe care îl experiază omul viu; nu Îi cerem lui Dumnezeu să facă în așa fel încât creștinii în viață să nu-i uite pe cei adormiți. Dimpotrivă, doar Dumnezeu are o memorie veșnică, iar noi Îi cerem să își amintească de noi și de cei plecați. Prin urmare, amintirea Lui despre noi este considerată, într-un sens, ca fiind cea care ne proniază, ne susține, astfel încât nu vom fi niciodată dați uitării în întunecata lume subpământeană.

Perspectiva omului contemporan și Muntele lui Dumnezeu

Spun unii că creștinismul trebuie să-și actualizeze cosmologia, că creștinii moderni nu pot crede într-un model cu trei niveluri al lumii create, ținând cont de ceea ce știm în prezent despre Pământ, sistemul solar, galaxii și așa mai departe. Totuși, multe învățături creștine se bazează pe viziunea antică despre lume. Ca să dăm un exemplu grăitor, să ne gândim la coborârea lui Hristos în iad, pe care Biserica Ortodoxă și alte tradiții creștine o sărbătoresc în Sâmbăta Mare. După ce a murit, Hristos a pășit în lumea subpământeană. El stă la porțile cu gratii ale iadului/Hadesului și îi cere diavolului – zeul morții – să iasă afară. Hristos zdrobește porțile, îl învinge pe diavol, apoi intră în iad și scoate sufletele dreptilor întemnițate acolo.

Am o icoană cu această scenă, pictată după icoanele din manuscrisele medievale englezești. Icoana Îl înfățișează pe Hristos stând în fața Gurii Iadului, care este de fapt gura deschisă

Casa lui Dumnezeu

Avem dovezi că cele mai vechi așezări omenești cunoscute din istorie – precum Göbekli Tepe sau Çatalhöyük, ambele în Turcia de astăzi, sau Ierihon în Cisiordania – au fost ridicate în scopuri cultice, adică sunt centre de cult. Cu toate acestea, frapant este faptul că ele oferă fie puține, fie niciun indiciu că ar fi fost amplasate în apropierea resurselor naturale sau în scopuri strategice. Au fost construite în locuri îndepărtate și nepropice pentru așezări omenești, însă, în unele cazuri, au fost zidite clădiri masive, fără îndoială cu mari cheltuieli de materiale și de muncă. Prin urmare, de ce ar fi înălțat oamenii centre de cult în aceste locuri?

Pentru a înțelege ce se întâmpla aici, să citim Facerea 28, despre vedenia lui Iacov, nepotul lui Avraam:

Iar Iacov ieșind din Beer-Șeba, s-a dus în Haran.³ Ajungând însă la un loc, a rămas să doarmă acolo, căci asfințise soarele. Și luând una din pietrele locului aceluia și punându-și-o căpătâi, s-a culcat în locul acela. Și a visat că era o scară, sprijinită pe pământ, iar cu vârful atinge cerul; iar îngerii lui Dumnezeu se suiau și se pogorau pe ea. Apoi S-a arătat Domnul în capul scării și i-a zis: „Eu sunt Domnul, Dumnezeul lui Avraam, tatăl tău, și Dumnezeul lui Isaac. Nu te teme! Pământul pe care dormi ți-l voi da ție și urmașilor tăi.” (Fc. 28, 10-13)

În acest vis, Iacov vede o scară așezată pe pământ și care duce spre cer (în imaginarul religios este numită „Scara lui Iacov”). Cuvântul ebraic folosit aici este *sullām*, pe care Scriptura îl folosește doar în acest loc, și poate fi tradus fie prin „scară”, fie prin „trepte”, deoarece nu se referă la un anumit tip de obiect, ci mai degrabă la ceva pe care se poate urca sau coborî. Astfel, Iacov îi vede pe îngerii Domnului urcând și coborând.

³ Haranul pe care îl menționează acest verset ar putea fi în aceeași regiune din sud-estul Turciei în care se află Göbekli Tepe, deși nu avem niciun motiv să le identificăm ca fiind același loc.

Dumnezeu Însuși Se află la capătul treptelor; Se dezvăluie lui Iacov ca fiind același Dumnezeu pe care L-au cunoscut Avraam și Isaac.

Ce este, cu adevărat, Scara lui Iacov? Ne spune chiar Iacov: „Cât de înfricoșător este locul acesta! Aceasta nu e alta fără numai casa lui Dumnezeu, aceasta e poarta cerului!” (Fc. 28, 17). Ar trebui să fim familiarizați cu denumirea de „poarta cerului”, având în vedere ceea ce am citit în capitoul anterior despre Turnul Babel, al cărui nume de origine asiriană, *Bab-ilu*, înseamnă „poarta unui zeu”. Deși, de obicei, ne imaginăm că la Facerea 28 este vorba despre o scară, cel mai probabil Iacov a văzut de fapt un zигurat. Chiar dacă nu acceptați identificarea cu zигuratul, imaginile biblice afirmă că Iacov L-a văzut pe Dumnezeu în acest loc pe care l-a identificat cu o „poartă” către realitatea cerească, prin care se poate avea acces la Dumnezeu și la îngerii Săi. „Domnul este cu adevărat în locul acesta și eu n-am știut!”, spune el (Fc. 28, 16). Aici Iacov L-a văzut și L-a întâlnit pe Dumnezeu.

Să citim cu atenție ce a decis să facă Iacov în continuare, fiindcă este de o importanță deosebită:

Apoi s-a sculat Iacov dis-de-dimineață, a luat piatra ce și-o pusese căpătâi, a pus-o stâlp și a turnat pe vârful ei untdelemn. Iacov a pus locului aceluia numele Betel (casa lui Dumnezeu), căci mai înainte cetatea aceea se numea Luz. Și a făcut Iacov făgăduință, zicând: „De va fi Domnul Dumnezeu cu mine și mă va povățui în calea aceasta, în care merg eu astăzi, de-mi va da pâine să mănânc și haine să mă îmbrac; și de mă voi întoarce sănătos la casa tatălui meu, atunci Domnul va fi Dumnezeul meu. Iar piatra aceasta, pe care am pus-o stâlp, va fi pentru mine casa lui Dumnezeu și din toate câte-mi vei da Tu mie, a zecea parte o voi da Ție.” (Fc. 28, 18-22)

Răspunsul lui Iacov la viziunea primită și la constatarea că „Domnul este în acest loc” este următorul: el înalță un stâlp și îl afierosește Domnului prin ungerea cu untdelemn. De asemenea, el numește acel loc *Bethel*, care înseamnă „casa lui Dumnezeu”. Mai mult, Iacov face jurămintele lui Dumnezeu,

Capitolul al VII-lea

RĂZBOIUL ÎMPOTRIVA DUMNEZEILOR

În noaptea aceea voi trece peste pământul Egiptului și voi lovi pe tot întâiul născut în pământul Egiptului, al oamenilor și al dobitoacelor, și voi face judecată asupra tuturor dumnezeilor în pământul Egiptului, căci Eu sunt Domnul.

IEȘIREA 12, 12

Sfântul a spus: „Părinții trupești mi-au dat numele Alban și întotdeauna mă voi închina și Îi sluji lui Dumnezeu Cel adevărat și Cel viu care a creat toate.” Judecătorul i-a răspuns foarte supărat: „Dacă voiești să te bucuri de fericirea vieții veșnice, trebuie să jertfești de îndată măreților dumnezei.” Alban a răspuns: „Jertfele pe care le aduceți diavolilor nu-i pot ajuta pe închinătorii lor și nici nu pot împlini dorințele și rugămințile celor care li se roagă. Dimpotrivă, cel care a adus jertfe acestor imagini va primi ca răsplată osânda cea veșnică în iad.”

SF. BEDA VENERABILUL¹

Poate că unul dintre cele mai puțin apreciate aspecte ale Scripturii și ale Sfintei Tradiții ortodoxe este că o mare parte din ea a fost formulată tocmai ca răspuns la învinuirile păgânismului. În paginile Scripturii găsim nu doar o apologetică împotriva păgânismului, ci și rectificări ale viziunii păgâne despre lume, însușirea în scop polemic a imaginilor și limbajului păgân și chiar folosirea satirică a insultelor.

¹ Bede, *The Ecclesiastical History of the English People* 1.7, editori Judith McClure și Roger Collins (Oxford: Oxford University Press, 1999), 17.

Războiul duhovnicesc

Având în vedere prezența masivă a idolatriei în Israelul antic și în jurul acestuia, putem înțelege de ce Scripturile o menționează atât de des. Biblia nu o descrie ca pe o simplă distragere a atenției de la închinarea adevărată, ci mai degrabă ca pe o nelegiuire gravă, o trădare a lui Iahve, Dumnezeu lor, Care i-a avertizat de la început că El este un Dumnezeu gelos. Din acest motiv, Iosua i-a spus poporului lui Israel, la reînnoirea legământului de la Sichem:

Temeți-vă, dar, de Domnul și-I slujiți Lui cu credincioșie și curățenie. Lepădați dumnezeii căroră au slujit părinții voștri dincolo de râu și în Egipt și slujiți Domnului. Iar dacă nu vă place să slujiți Domnului, atunci alegeți-vă acum cui veți sluji: sau dumnezeilor căroră au slujit părinții voștri cei de peste râu, sau dumnezeilor amoreilor, în țara căroră trăiți. Eu însă și casa mea vom sluji Domnului, că sfânt este! (Ios. 24, 14-15)

Narațiunea generală a călătoriei lui Israel în Vechiul Testament este centrată pe întrebarea dacă evreii Îi vor sluji doar lui Iahve sau altor dumnezei. În mult prea multe cazuri a fost vorba de opțiunea din urmă.

Dumnezeii acestor popoare păgâne sunt duhuri îngerești căzute, îngeri rebeli care s-au îndepărtat de Dumnezeu. Păcatul lor principal a fost că au încercat să abată închinarea oamenilor de la Dumnezeu și să o îndrepte spre ei înșiși. Deși Dumnezeu îi crease din dragoste, pentru a I se închina și a-I sluji, ceea ce însemna, de asemenea, că trebuiau să călăuzească omenirea să facă același lucru, ei s-au răzvrătit și au căzut, devenind dușmanii Săi. Prin urmare, războiul duhovnicesc constă, în primul rând, în faptul că Dumnezeu luptă împotriva acestor vrăjmași demonici, opunându-li-se și făcând judecată împotriva lor (Ieș. 12, 12; Ps. 81, 1-7). Dumnezeu îi judecă pe dumnezeii căzuți nu doar pentru a-i pedepsi, ci mai degrabă pentru a îndrepta lucrurile, adică Sfânta Treime lucrează pentru detronarea acestor

zei și pentru salvarea omenirii de sub influența lor malefică, fiindcă ei au îndrumat omenirea spre păcat și ruină sufletească.

Și în Noul Testament întâlnim aceste teme ale războiului duhovnicesc, de vreme ce Fecioara Maria a profețit că Dumnezeu-Cuvântul, prin întruparea Sa, „i-a coborât pe cei puternici de pe tronuri” (Lc. 1, 52). Războiul duhovnicesc este însuși motivul pentru care Hristos a devenit om: „Pentru aceasta S-a arătat Fiul lui Dumnezeu, ca să strice lucrurile diavolului.” (I In 3, 8)

Așadar, cum participă creștinii la acest război? Suntem chemați să luptăm „împotriva începătorilor, împotriva stăpânilor, împotriva stăpânitorilor întunericului acestui veac, împotriva duhurilor răutății, care sunt în văzduh” (Ef. 6, 12). Însă cum putem face asta? Prin săvârșirea faptelor lui Dumnezeu, fiind credincioși, dovedind că suntem adevărați fii și fiice ale Tatălui nostru din ceruri. Uneori, oamenii cred că lupta spirituală constă într-un tip deosebit de rugăciune sau disciplină numită „exorcizare”. Desigur, Biserica are rugăciuni speciale de exorcizare, în special cele rostite la începutul unui botez, precum următoarea:

Ceartă-te pe tine, diavole, Domnul, Cel ce a venit în lume și S-a sălășluit între oameni ca să surpe tirania ta și să-i izbăvească pe oameni; Cel ce pe lemnul Crucii a biruit puterile cele potrivnice, soarele întunecându-se și pământul clătinându-se, mormintele deschizându-se și trupurile sfinților înviind; Care a zdrobit cu moartea pe moarte și a surpat pe cel ce avea stăpânirea morții, adică pe tine, diavole.

Te jur cu numele lui Dumnezeu, Care a arătat pomul vieții și a rânduit heruvimi și sabie de foc ce se întorcea de-l străjuia; cutremură-te și te depărtează; căci te jur cu numele Aceluia Care a umblat ca pe uscat pe valurile mării și a certat viforul vânturilor; a Căruia căutătură seacă adâncurile și groaza Lui topește munții; că Acela și acum îți poruncește prin noi:

Teme-te, ieși și te depărtează de la zidirea aceasta și să nu te întorci, nici să te ascunzi în el, nici să-l întâmpini pe el, nici să lucrezi împotriva lui, nici noaptea, nici ziua, nici dimineața, nici la amiază. Ci te du în iadul tău, până în ziua cea mare pregătită judecății. Teme-te de Dumnezeu, Cel ce șade pe heruvimi